

SLOVNÍK POUŽÍVANÝCH POJMOV

Základným zámerom slovníka je poskytnúť vysvetlenie kľúčových pojmov používaných v Štátnom vzdelávacom programe pre základné vzdelávanie (ďalej aj ŠVP ZV). Definície vybraných pojmov sú vymedzené kontextom, v akom sa v jednotlivých častiach dokumentu používajú.

Ciele vzdelávania

– očakávané výsledky vzdelávacieho procesu zamerané na získanie istej úrovne vedomostí, zručností a utváranie hodnôt a postojov žiakov.

Ciele výchovy a vzdelávania sú definované v ŠVP ZV a konkretizované vo vzdelávacích štandardoch ako ciele vzdelávacích oblastí/podoblastí a vyučovacích predmetov. Ďalej sú rozpracované ako ciele pre jednotlivé vzdelávacie cykly.

Gramotnosť

– komplexný súbor vzájomne prepojených vedomostí (čo viem a čomu rozumiem), zručností (ako používam to, čo viem a čomu rozumiem) a postojov (ako sa správam), ktoré umožňujú žiakovi konať v praktickom živote (v škole i mimo nej).

Jej úroveň sa mení v priebehu vzdelávania. Pojem gramotnosť použitý vo vzdelávacích štandardoch ŠVP ZV významovo korešponduje s pojmom kompetencia tak, ako ho uvádza školský zákon.

Doménová gramotnosť

– komplexný súbor spôsobilostí (vedomostí, zručností a postojov), ktoré žiakovi umožňujú úspešne sa orientovať v rôznych situáciách alebo oblastiach v kontexte vzdelávacej oblasti, pre ktorú je doménová gramotnosť prioritne vymedzená.

Prierezová gramotnosť

– komplexný súbor spôsobilostí (vedomostí, zručností a postojov), ktoré žiakovi umožňujú úspešne sa orientovať v rôznych životných situáciách. Prierezové gramotnosti sú rozvíjané v jednotlivých vzdelávacích oblastiach alebo vyučovacích predmetoch.

Hodnoty

– subjektívne ocenenie alebo miera dôležitosti (čo je dôležité, potrebné, cenné), ktorú žiak prisudzuje určitým veciam, javom, symbolom, ale aj iným ľuďom.

Charakter

– nadpredmetový koncept, ktorý sa zameriava na podporu a posilnenie rôznych aspektov osobnosti žiaka; zahŕňa rozvoj emocionálnej inteligencie, sociálnych zručností a morálnych hodnôt.

Informačná gramotnosť

– schopnosť identifikovať, získať, organizovať, využiť a komunikovať informácie v akomkoľvek formáte. Termín je súčasťou vzdelávacieho štandardu slovenského jazyka a literatúry v rámci metakognitívnych procesov pri recepcii vecného textu v 3. cykle.

Komponent

– časť vzdelávacieho štandardu, pre ktorú sú stanovené špecifické požiadavky na výkon žiaka (výkonový štandard) a obsah vzdelávania (obsahový štandard) pre jednotlivé vzdelávacie oblasti alebo vyučovacie predmety; v prípade vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť a Človek a príroda je na komponenty delený iba obsahový štandard.

Počet komponentov jednotlivých vzdelávacích oblastí alebo vyučovacích predmetov je rôzny. Názvy komponentov vzdelávacej oblasti alebo vyučovacieho predmetu sa v cykloch nemenia.

Metakognícia

– schopnosť vedome sledovať, riadiť a regulovať vlastné myšlienky, procesy myslenia a učenia. Metakognitívne schopnosti majú nadpredmetový charakter a ich rozvíjanie vo vzdelávacom procese je dôležité pre efektívne učenie sa a riešenie problémov, pretože umožňujú žiakovi byť aktívne zapojeným do svojho učenia a kontrolovať svoj vlastný pokrok a porozumenie.

Minimálny učebný výstup

– súbor vedomostí, zručností, postojov, ktoré sú nutné a postačujúce pre priznanie stupňa vzdelania a ďalšie vzdelávanie žiaka vo vyšších vzdelávacích cykloch alebo stupňoch vzdelania. Je to nástroj na hodnotenie výsledkov vzdelávania; nie je východiskovým dokumentom pri tvorbe učebných osnov.

Multimodálny text

– typ textu, v ktorom sa spájajú aspoň dva rôzne spôsoby vyjadrenia informácií, napríklad jazyk a obraz, jazyk a zvuk alebo jazyk a pohyb. Väčšina textov v súčasnej komunikácii má multimodálny charakter.

Vo vzdelávacom štandarde slovenského jazyka a literatúry sa tento pojem zavádza v 3. cykle; v 1. a 2. cykle sa používajú opisné označenia obrazovo-písaný text a obrazovo-hovorený text.

Pojem

– výraz, ktorý sa vzťahuje na vedný odbor súvisiaci so vzdelávacou oblasťou alebo s vyučovacím predmetom.

Postoj

– hodnotiaci vzťah, ktorý zaujme žiak voči okolitému svetu, ľuďom i sebe samému na základe vlastného hodnotenia, presvedčenia, očakávania.

Povaha vedy

– systematický spôsob poznávania sveta, pri ktorom sa prostredníctvom overiteľných postupov vytvárajú, overujú a spresňujú poznatky.

Psychosociálna adaptácia

– dynamický proces prispôsobovania sa novému sociálnemu, kultúrnemu a vzdelávaciemu prostrediu, t. j. obdobie, počas ktorého žiak-cudzinec, pri zachovaní vlastnej identity, postupne získava pocit bezpečia, istoty a orientácie v novej kultúre, jazyku, školských pravidlách a sociálnych vzťahoch v školskom prostredí. Jej súčasťou sú emocionálne, sociálne a komunikačné procesy, ktoré ovplyvňujú schopnosť žiaka učiť sa.

Psychosociálna podpora

– predstavuje súbor podporných opatrení, ktoré cielia na emocionálne bezpečie a duševnú pohodu žiaka. Nejde len o poskytovanie kurzu vyučovacieho jazyka školy, ale o komplexnú starostlivosť, ktorá zahŕňa vytváranie bezpečného prostredia, emocionálnu stabilizáciu pri spracovávaní zmien, strát (odlúčenie od rodiny/ priateľov) alebo traumy spojené s migráciou.

Podpora je zameraná na posilnenie reziliencie žiaka a jeho začlenenie do triedneho kolektívu a širšej komunity školy. Podpora môže byť podľa možnosti školy poskytovaná aj v materinskom jazyku žiaka.

Komplexnú psychologickú podporu nezabezpečuje škola sama, ale sprostredkúva ju v multidisciplinárnej spolupráci so zariadením poradenstva a prevencie, prípadne s ďalšími odbornými subjektami.

Rámcový učebný plán (RUP)

– súčasť ŠVP ZV; zoznam povinných vyučovacích predmetov s vymedzenými časovými dotáciami pre každý vzdelávací cyklus, časovou dotáciou voliteľných (dostupných) hodín, ktoré škola musí využiť vo svojom UP a so záväznými poznámkami.

Spôsobilosť

– schopnosť jedinca zmysluplne využívať vedomosti, zručnosti a postoje v rozmanitých kontextoch; jednotka výkonového štandardu, ktorou sa definujú učebné výstupy (čo žiak vie/dokáže) v rámci vzdelávacích cyklov.

Spôsobilosti vedeckej práce

– jedna z troch zložiek prírodovednej gramotnosti; súbor poznatkov, zručností a postojov, ktoré umožňujú aktívne a kriticky skúmať svet.

Zahŕňajú pozorovanie, triedenie, interpretáciu, formulovanie hypotéz, experimentovanie a vyhodnocovanie s cieľom lepšie porozumieť javom a usporiadať si prírodovedné predstavy.

Tematický okruh

– súbor vzájomne prepojených alebo funkčne súvisiacich konceptov/tém; súčasť obsahového štandardu niektorých vzdelávacích oblastí

Učebné osnovy

– súčasť ŠkVP; dokument, v ktorom sú rozpracované vzdelávacie štandardy do ročníkov v súlade s časovou dotáciou vyučovacieho predmetu vymedzenou v UP.

Učebný plán (UP)

– súčasť ŠkVP; vychádza z rámcového učebného plánu; zoznam vyučovacích predmetov školy s vymedzenou časovou dotáciou (povinné a voliteľné hodiny) pre jednotlivé ročníky v rámci vzdelávacích oblastí; obsahuje poznámky, ktoré zohľadňujú podmienky/potreby školy.

Vedomosti

– poznatky nadobudnuté štúdiom, znalosti.

Vyučovací predmet

– obsahovo ucelená jednotka vzdelávacej oblasti.

Vzdelávacia oblasť

– zoskupenie príbuzných vyučovacích predmetov, ktoré sa jednotlivo zameriavajú na určitú oblasť ľudského poznania alebo spoločnosti.

Cieľom vymedzenia vzdelávacích oblastí v ŠVP ZV je zabezpečiť nadväznosť a previazanosť obsahu

vzdelávania a rozvíjať medzipredmetové vzťahy. ŠVP ZV definuje sedem vzdelávacích oblastí, z ktorých sa niektoré členia na podoblasti¹.

Vzdelávací cyklus

– ucelená časť základného vzdelávania, ktorá zahŕňa niekoľko ročníkov. V ŠVP ZV sú vzdelávacie cykly vymedzené nasledovne: 1. cyklus zahŕňa prvý až tretí ročník ZŠ, 2. cyklus zahŕňa štvrtý a piaty ročník ZŠ a 3. cyklus zahŕňa šiesty až deviaty ročník ZŠ. Prvé dva vzdelávacie cykly reprezentujú primárne vzdelanie a tretí cyklus nižšie stredné vzdelanie.

Vzdelávací program

(výchovno-vzdelávací program)

– dokument, podľa ktorého sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie v školách. Úspešným absolvovaním vzdelávacieho programu žiak získa príslušný stupeň vzdelania. Vzdelávací program je: a) štátny vzdelávací program, b) školský vzdelávací program.

Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie

(ŠVP ZV)

– záväzný dokument, ktorý vymedzuje ciele výchovy a vzdelávania, rámcové učebné plány a vzdelávacie štandardy (výkonový a obsahový) pre základné vzdelávanie; člení sa na vzdelávacie cykly. Je východiskovým dokumentom pri tvorbe školského vzdelávacieho programu.

Školský vzdelávací program

(ŠkVP)

– základný dokument školy, podľa ktorého sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie. Škola v ňom konkretizuje svoje zameranie, ciele a obsah výchovy a vzdelávania v súlade so ŠVP ZV.

Vzdelávacie štandardy

– súčasť ŠVP ZV; súbor požiadaviek na dosiahnutie vymedzených cieľov vzdelávania na konci vzdelávacieho cyklu v jednotlivých vzdelávacích oblastiach alebo vyučovacích predmetoch. Pozostávajú z výkonového a obsahového štandardu.

Výkonový štandard

– vymedzenie úrovne spôsobilostí, ktoré má žiak nadobudnúť. Sú vyjadrením komplexných výkonov žiakov odvodených od cieľov vzdelávania.

Obsahový štandard

– vymedzenie obsahu vzdelávania (napr. pojmy, fakty, vzťahy, činnosti alebo postupy).

Zručnosť

– schopnosť spoľahlivo a dobre vykonávať činnosti, ktoré si žiak osvojil ich opakovanou realizáciou a na základe nadobudnutých poznatkov.

¹ Napríklad vzdelávacia oblasť Jazyk a komunikácia (JaK) sa delí na podoblasť vyučovania prvého jazyka, podoblasť vyučovania slovenského jazyka ako druhého jazyka a podoblasť vyučovania cudzích jazykov, ktoré zoskupujú jednotlivé vyučovacie predmety (napr. podoblasť vyučovania prvého jazyka tvorí slovenský jazyk a literatúra a jazyky národnostných menšín a literatúra). Prvý jazyk (L1) (JaK – podoblasť vyučovania prvého jazyka) – jazyk, ktorému je dieťa vystavené a ktorý používa od narodenia (väčšinou materinský jazyk); v kontexte ŠVP ZV je to vyučovací jazyk školy. Druhý jazyk (L2) (JaK – podoblasť vyučovania slovenského jazyka ako druhého jazyka) – jazyk, ktorý si jedinec osvojil neskôr ako prvý jazyk, a ktorý nie je materinským jazykom hovoriaceho alebo jazyk,

ktorý jedinec ovláda na nižšej komunikačnej úrovni. Je to oficiálny (štátny) jazyk krajiny. Na Slovensku je štátnym jazykom slovenský jazyk, a preto je pre deti cudzincov a pre deti príslušníkov národnostných menšín druhým jazykom. Cudzí jazyk (JaK – podoblasť vyučovania cudzích jazykov) – jazyk odlišný od materinského jazyka príslušníkov jazykového spoločenstva a zároveň odlišný od vyučovacieho jazyka školy. V kontexte ŠVP ZV je to anglický, francúzsky, nemecký, ruský, španielsky a taliansky jazyk.